

Giải pháp thúc đẩy đầu tư của doanh nghiệp vào nông nghiệp thông minh trong xu thế phát triển kinh tế số tại Việt Nam

LỮU NGỌC LƯƠNG*
TRẦN ĐÌNH THAO**
NGUYỄN HỮU NHƯÂN***
DƯƠNG NAM HÀ****

Trong bối cảnh cuộc Cách mạng công nghiệp lần thứ tư, nông nghiệp thông minh là kết quả và cũng là yêu cầu tất yếu cho phát triển nông nghiệp. Bài viết sẽ phân tích vai trò của nông nghiệp thông minh, những khó khăn thách thức và đề xuất các giải pháp trong thu hút đầu tư của doanh nghiệp vào nông nghiệp thông minh trong xu thế phát triển nền kinh tế số tại Việt Nam.

VAI TRÒ CỦA NÔNG NGHIỆP THÔNG MINH

“Nông nghiệp thông minh”, “nông nghiệp 4.0” hay “nông nghiệp số” là những cụm từ thường được sử dụng trong thời gian gần đây để mô tả hình thức sản xuất nông nghiệp được dựa trên nền tảng số và áp dụng các công nghệ của Cách mạng công nghiệp lần thứ tư để nâng cấp, chuyển đổi hệ thống sản xuất, kinh doanh nông nghiệp hiện tại nhằm tối ưu hóa phân bổ nguồn lực, phát triển sản xuất, kinh doanh thông minh hơn và hiệu quả hơn, quản trị chuỗi giá trị sản xuất nông nghiệp tốt hơn. Như vậy, nông nghiệp thông minh gắn với 3 trụ cột: (i) Ứng dụng công nghệ cao (cơ giới hóa, tự động hóa...); (ii) Ứng dụng công nghệ sản xuất, bảo vệ sản phẩm an toàn (hữu cơ, theo chuẩn GAP...); (iii) Áp dụng công nghệ quản lý, nhận diện sản phẩm theo chuỗi giá trị gắn với hệ thống trí tuệ nhân tạo (công nghệ thông tin). Nông nghiệp thông minh được coi là giải pháp hiệu quả ứng phó với tác động tiêu cực của biến đổi khí hậu, như: nước biển dâng, lũ lụt, hạn hán, xâm nhập mặn, thời tiết cực đoan... (Cao Thị Hà, 2020).

Trong phát triển nông nghiệp, doanh nghiệp là yếu tố then chốt thúc đẩy xây dựng liên kết, phát triển chuỗi giá trị nông sản và tăng cường tiếp cận thị trường trong và ngoài nước, nâng cao giá trị gia tăng cho nông sản Việt Nam. Các hoạt động liên kết này diễn ra ngày một đa dạng, đặc biệt là liên kết góp vốn đầu tư sản xuất và liên kết bao tiêu nông sản. Do đó, doanh nghiệp sẽ là lực lượng chủ yếu để hình thành

và phát triển nền sản xuất nông nghiệp thông minh thông qua các dự án đầu tư nông nghiệp thông minh.

THÁCH THỨC, RÀO CẢN ĐỐI VỚI ĐẦU TƯ VÀO NÔNG NGHIỆP THÔNG MINH TẠI VIỆT NAM

Thứ nhất, chính sách phát triển nông nghiệp công nghệ cao chưa đi vào cuộc sống

Để triển khai Luật Công nghệ cao, Chính phủ đã ban hành một số chính sách phát triển nông nghiệp công nghệ cao, như: Chương trình phát triển nông nghiệp ứng dụng công nghệ cao đến năm 2020; Chương trình cho vay khuyến khích phát triển nông nghiệp ứng dụng công nghệ cao, nông nghiệp sạch theo Nghị quyết số 30/NQ-CP, ngày 07/3/2017 của Chính phủ... Tuy nhiên, việc tiếp cận các chính sách khuyến khích này còn rất hạn chế.

Hơn nữa, với mục đích thành lập các khu nông nghiệp ứng dụng công nghệ cao để trở thành hạt nhân công nghệ nhằm nhân rộng ra các vùng sản xuất nông nghiệp ứng dụng công nghệ cao trong cả nước, năm 2015, Thủ tướng Chính phủ đã phê duyệt Quy hoạch tổng thể khu và

* Cục Phát triển Hợp tác xã, Bộ Kế hoạch và Đầu tư
** ***, ****, Học viện Nông nghiệp Việt Nam

vùng nông nghiệp ứng dụng công nghệ cao đến năm 2020, định hướng đến năm 2030 (Quyết định số 575/QĐ-TTg, ngày 04/5/2015). Mặc dù vậy, theo nghiên cứu của nhóm tác giả, tính đến nay, mới có 3/10 khu theo quy hoạch được thành lập (nếu tính cả Khu nông nghiệp ứng dụng công nghệ cao sản xuất tôm Bạc Liêu được bổ sung vào quy hoạch là 4 khu). Hoạt động của các khu nông nghiệp ứng dụng công nghệ cao cũng còn hạn chế, chưa thu hút được nhiều doanh nghiệp đầu tư ứng dụng công nghệ thông minh trong sản xuất nông nghiệp do nguồn vốn đầu tư hạn chế, chi phí ban đầu để thực hiện giải pháp internet vạn vật (IoT); các doanh nghiệp chưa có khả năng sản xuất các thiết bị phần cứng, các thiết bị phù hợp với sản xuất nông nghiệp.

Thứ hai, môi trường đầu tư lĩnh vực nông nghiệp, nông thôn chưa thật sự thông thoáng, hấp dẫn

Tuy đã có nhiều chuyển biến, song thủ tục hành chính, điều kiện kinh doanh bất hợp lý trong nông nghiệp vẫn tồn tại. Theo báo cáo của Bộ Kế hoạch và Đầu tư (2018), qua rà soát, năm 2018 có khoảng xấp xỉ 300 văn bản có quy định về vấn đề này liên quan đến ít nhất 10 bộ chuyên ngành. Ngoài ra, thủ tục hành chính nộp thuế, nộp phí, cấp giấy chứng nhận nguồn gốc sản phẩm còn phức tạp, nên doanh nghiệp đều phải có cán bộ chuyên về thủ tục thuế, hoặc phải thuê công ty ngoài thực hiện thủ tục về thuế, gây tốn kém thời gian và nguồn lực của doanh nghiệp.

Bộ máy cung cấp các dịch vụ công trong lĩnh vực nông nghiệp cũng đang rất cồng kềnh, không phân định rõ quản lý nhà nước với chức năng cung cấp các dịch vụ công. Việc quản lý chất lượng vật tư sản xuất và chất lượng sản phẩm nông, lâm, thủy sản còn chưa minh bạch, hiệu quả thấp.

Việt Nam cũng chưa có nhiều chính sách, giải pháp cụ thể để thu hút đầu tư của các doanh nghiệp sản xuất vật tư nông nghiệp, dịch vụ nông nghiệp, sản xuất nông nghiệp ứng dụng công nghệ cao, công nghệ 4.0, như: IoT, Blockchain... vào sản xuất nông sản chất lượng cao, an toàn.

Thứ ba, thiếu hụt nguồn lực hỗ trợ cho doanh nghiệp đầu tư vào nông nghiệp nói chung, nông nghiệp thông minh nói riêng

Hạ tầng sản xuất nông nghiệp chưa đáp ứng được nhu cầu phát triển, quỹ đất

nông nghiệp vừa hạn chế, vừa manh mún nên không đáp ứng yêu cầu sản xuất hàng hóa quy mô lớn của doanh nghiệp; thủ tục phức tạp và chi phí tiếp cận đất đai cao.

Trong khi đó, nguồn vốn để thực hiện chính sách hỗ trợ đầu tư cho doanh nghiệp rất khó khăn, hơn nữa doanh nghiệp cũng khó tiếp cận với nguồn vốn của Nhà nước. Chẳng hạn, Nghị định số 57/2018/NĐ-CP, ngày 17/04/2018 của Chính phủ về cơ chế, chính sách khuyến khích doanh nghiệp đầu tư vào nông nghiệp, nông thôn đã được ban hành được gần 03 năm, nhưng đến nay, ngân sách trung ương vẫn chưa bố trí nguồn để thực hiện dù Chính phủ, Thủ tướng Chính phủ đã chỉ đạo Bộ Kế hoạch và Đầu tư cân đối, bố trí nguồn vốn thực hiện tại các văn bản: Chỉ thị số 09/CT-TTg, ngày 01/4/2019 về các giải pháp tập trung tháo gỡ cho sản xuất kinh doanh, bảo đảm mục tiêu tăng trưởng 6 tháng và cả năm 2019; Quyết định số 1203/QĐ-TTg, ngày 18/9/2018 ban hành kế hoạch hành động thực hiện Nghị định số 57/2018/NĐ-CP, ngày 17/4/2018 về cơ chế, chính sách khuyến khích doanh nghiệp đầu tư vào nông nghiệp, nông thôn; Nghị quyết số 53/NQ-CP, ngày 17/7/2019 về giải pháp khuyến khích, thúc đẩy doanh nghiệp đầu tư vào nông nghiệp hiệu quả, an toàn và bền vững... (Lưu Ngọc Lương, 2019). Trong khi đó, sản xuất nông nghiệp đối mặt với nhiều rủi ro từ thiên tai, dịch bệnh, giá cả bấp bênh; đầu tư lớn (đặc biệt là các doanh nghiệp ứng dụng công nghệ thông tin trong sản xuất nông nghiệp); thời gian thu hồi vốn dài... Do đó, các doanh nghiệp rất cân nhắc khi quyết định đầu tư vào nông nghiệp nói chung và nông nghiệp thông minh nói riêng nếu thiếu đi những khoản hỗ trợ ban đầu nhằm giảm chi phí đầu tư.

Thứ tư, nguồn nhân lực phục vụ nông nghiệp thông minh còn hạn chế

Hiện nay, Việt Nam đang thiếu nguồn nhân lực chất lượng cao, có khả năng hội nhập và nền tảng cơ sở hạ tầng tối thiểu để thiết lập hệ thống tự động hóa kết nối với internet. Tại các cơ sở đào tạo nguồn nhân lực chuyên sâu cho ngành nông nghiệp ở Việt Nam hiện nay, có rất ít các ngành đào tạo chuyên sâu về kinh tế số, nông nghiệp số và ứng dụng trí tuệ nhân tạo trong sản xuất nông nghiệp.

Hơn nữa, công tác bồi dưỡng, đào tạo nguồn nhân lực cán bộ kỹ thuật, cán bộ quản lý đáp ứng yêu cầu chỉ đạo phát triển nông nghiệp thông minh cũng chưa được thực hiện đồng bộ cùng với hạn chế về cơ sở hạ tầng để thiết lập hệ thống tự động hóa kết nối với internet dẫn đến hiệu quả kinh tế - xã hội từ việc ứng dụng công nghệ cao trong sản xuất, chế biến và tiêu thụ sản phẩm nông nghiệp theo chuỗi bền vững chưa cao.

MỘT SỐ GIẢI PHÁP

Để thúc đẩy đầu tư của doanh nghiệp vào nông nghiệp thông minh, đón đầu xu thế phát triển kinh tế số trong Cách mạng công nghiệp lần thứ Tư, nhóm tác giả đề xuất thực hiện một số giải pháp sau:

Một là, xây dựng môi trường đầu tư vào nông nghiệp lành mạnh, hấp dẫn

Các bộ, ngành cần tiếp tục rà soát, cắt giảm thủ tục hành chính, đặc biệt là điều kiện kinh doanh và thủ tục kiểm tra chuyên ngành trong lĩnh vực nông nghiệp, nông thôn. Đơn giản hóa thủ tục, rút ngắn thời gian kiểm tra xuất xứ nguồn gốc; chuyển mạnh sang hậu kiểm...

Bên cạnh đó, quản lý chặt chẽ chất lượng đầu vào của sản xuất; áp dụng công nghệ thông tin trong quản lý chất lượng sản phẩm, truy xuất nguồn gốc; hướng tới bắt buộc áp dụng các quy chuẩn sản phẩm nông, lâm, thủy sản, bảo vệ lợi ích của các nhà đầu tư chân chính. Tiếp tục hoàn thiện hạ tầng sản xuất nông nghiệp, trong đó chú trọng hạ tầng phục vụ nông nghiệp thông minh.

Hai là, xây dựng và hoàn thiện thể chế chính sách để thúc đẩy nông nghiệp thông minh

Chính phủ cần xây dựng thể chế mới cho các công nghệ mới và mô hình, thực tiễn kinh doanh mới. Việc xây dựng thể chế cho các ngành, nghề kinh doanh mới phải bảo đảm thông thoáng, khuyến khích đổi mới, sáng tạo; phù hợp với mức độ rủi ro của từng ngành, nghề, hoạt động kinh doanh cụ thể. Đối với ngành nông nghiệp, cần xây dựng các chương trình, đề án khuyến khích, hỗ trợ các doanh nghiệp sản xuất nông nghiệp tiếp cận và ứng dụng các công nghệ mới của Cách mạng công nghiệp lần thứ tư trong sản xuất, kinh doanh; tham khảo các ứng dụng thành công trên thế giới; đặt hàng các doanh nghiệp công nghệ nghiên cứu các giải pháp nông nghiệp thông minh, quản trị chuỗi cung ứng nông sản, bảo quản và chế biến nông sản. Phát triển các khu nông nghiệp ứng dụng công nghệ cao để xây dựng các mô hình trình diễn, làm hạt nhân để lan tỏa công nghệ. Xây dựng đề án thúc đẩy ngành nông nghiệp tham gia thương mại điện tử; ưu tiên các ngành cung cấp vật tư đầu vào, thực phẩm chế biến...

Nhà nước cũng cần xây dựng các cơ chế ưu tiên đặc biệt cho các doanh nghiệp đầu tư phát triển nông nghiệp thông minh cho các nông sản chủ lực theo định hướng xuất khẩu, công nghệ nông nghiệp tuần hoàn, giải pháp công nghệ bao trùm hướng đến nâng cao chất lượng và giá trị nông sản và đáp ứng yêu cầu phát triển bền vững.

Các cấp cần quan tâm bố trí nguồn lực để hiện thực các chính sách hỗ trợ, khuyến khích doanh nghiệp đầu tư vào nông nghiệp thông minh, thực hiện các cam kết mạnh mẽ của Chính phủ. Thủ tướng Chính phủ về hỗ trợ doanh nghiệp đầu tư vào nông nghiệp, nông thôn nói chung, nông nghiệp thông minh nói riêng.

Ba là, phát triển nguồn nhân lực

Cần mở rộng, nâng cao chất lượng các chương trình đào tạo đại học, đặc biệt trong các ngành đào tạo phục vụ Cách mạng công nghiệp lần thứ tư; nâng cao chất lượng các chương trình đào tạo về công nghệ thông tin và khoa học kỹ thuật; tập trung đào tạo kỹ năng chuyên sâu kết hợp với thực hành, gắn với nhu cầu thị trường; xây dựng các chương trình đào tạo chính quy (cao đẳng, đại học), phi chính quy (đào tạo cấp chứng chỉ) theo hướng đa ngành để đào tạo kỹ năng tổng hợp gồm kỹ thuật số - chế tạo - quản trị đáp ứng xu thế hội nhập và phát triển nền kinh tế số.

Đặc biệt, để phục vụ cho nền kinh tế số, các trường đào tạo ngành nông nghiệp cần tăng cường mở mới các ngành đào tạo về nông nghiệp thông minh, kinh tế số; ứng dụng trí tuệ nhân tạo trong nông nghiệp. Khuyến khích các cơ sở đào tạo này liên kết với các doanh nghiệp, tổ chức trong việc giảng dạy, đào tạo; đào tạo theo chuẩn đầu ra và nhu cầu thực tế của xã hội.

Ngoài ra, cần khuyến khích doanh nghiệp tự đào tạo, bồi dưỡng kiến thức cập nhật cho người lao động, người quản lý doanh nghiệp trong việc nâng cao kỹ năng, trình độ và kỹ năng cần thiết đáp ứng yêu cầu sản xuất, kinh doanh trong Cách mạng công nghiệp lần thứ tư. □

TÀI LIỆU THAM KHẢO

1. Bộ Chính trị (2019). *Nghị quyết số 52-NQ/TW, ngày 27/9/2019 về một số chủ trương, chính sách chủ động tham gia cuộc Cách mạng công nghiệp lần thứ tư*
2. Chính phủ (2019). *Nghị quyết số 53/NQ-CP, ngày 17/7/2019 về giải pháp khuyến khích doanh nghiệp đầu tư vào nông nghiệp hiệu quả, an toàn, bền vững*
3. Bộ Kế hoạch và Đầu tư (2018). *Báo cáo thực trạng và giải pháp thu hút doanh nghiệp đầu tư vào nông nghiệp*
4. Đỗ Kim Chung (2018). Nông nghiệp thông minh: Các vấn đề đặt ra và định hướng cho nghiên cứu và đào tạo. *Tạp chí Khoa học Nông nghiệp Việt Nam*, số 07/2018
5. Lưu Ngọc Lương (2019). Thúc đẩy chính sách thu hút doanh nghiệp đầu tư vào nông nghiệp, nông thôn: Tháo gỡ khó khăn từ góc độ thực thi chính sách. *Tạp chí Kinh tế và Dự báo*, số 32, 6-8
6. Cao Thị Hà (2020). *Nông nghiệp thông minh - Đòn bẩy chiến lược phát triển kinh tế Việt Nam*, truy cập từ <http://consosukien.vn/nong-nghiep-thong-minh-don-bay-chien-luoc-phat-trien-kinh-te-viet-nam.htm>